

„Indië roept“

Onder dagteekening van Februari 1938 heeft namens het Bestuur van den Bond onze Meisjesverenigingen de presidente, Mevrouw M. Parmentier, aan de Bonds-vriendinnen een tweetal circulaire gericht, betreffende het thema: „Indië roept“.

Op den tienden Bondsdag, het eerste jubileum van den Bond, „kregen we“ — aldus de presidente — „ons eigen Bondshuis; het geld daarvoor was spontaan bijeen gebracht“. Maar nu willen de meisjes „niet alleen met het woord, maar ook met de daad“ in 1938 haar dankbaarheid toonen. Daarbij denken ze aan ons Zendingswerk in Indië. Als bondsvriendinnen gaan ze 'n actie beginnen door heel het land. Ze „gaan sparen: stuivers, dubbeltjes, kwartjes!“, want ze willen straks op den jubileumdag een dankoffer brengen, bestemd voor den Zendingsarbeid onder vrouwen en meisjes in Indië. „Zij moeten weten: in Christus is „Oost en West“ een!“ Het zal — aldus de presidente — „een van de schoonste oogenblikken op onzen Bondsdag zijn, als we „ons bedrag“ mogen overdragen voor dat doel“.

Van verschillende kanten bleek nu, volgens de tweede circulaire, dat de bedoeling van de gezonden circulaire „Indië roept“ veler instemming heeft.

„Hier en daar“ — zoo lezen we — „worden al nadere plannen besproken“.

„Enkele Bondsvriendinnen deden de vraag, hoe het tien jaar geleden toch klaar gespeeld is, zulk een groote som bijeen te krijgen voor onzen Bondsuitbouw. „t Was geweldig!“ riep een van onze jongere leden uit! Zij had gelijk, want „de duizenden“ zijn toen bijeen verzameld.

Doch nu moeten we niet vergeten, dat er toen groote giften zijn geschonken en er een heel jaar gespaard is. Wij hebben nu maar vier maanden den tijd! Toch willen we allen de schouders onder het werk zetten en toonen, dat er in onze harten ook „vuur en liefde“ brandt. Wisten de Bondsvriendinnen tien jaar geleden van aanpakken, wij willen voor haar niet onder doen, teminder daar ook onze actie een prachtig werk betreft!“

Een klein staaltje van wat verwacht wordt, kan men proeven uit dezen „zachten wenk“:

„Zijn we op onze M.V. een paar handige Bondsvriendinnen rijk, dan bakken zij thuis koeken, cakes of taarten!!! En op de jaarvergadering presenteren we onzen gasten heel keurig een stukje, maar laten als tegenprestatie de portemonnaie opengaan!“

„We weten“ — aldus Mev. Parmentier — „van Bonds-vriendinnen, die plannen voorbereiden, een speciaal Zondingsavond in elkaar te zetten. Er wordt dan een spreker of sprekerster gevraagd, die goed bekend is in de Zondingswereld.“

Na de rede wordt de verdere avond gevuld met zang, muziek enz.

Om de zaal aantrekkelijk te maken worden bij de gemeente-leden alle Indische doeken en kleeden opgehaald. Ze probeeren zelfs Indische muziek te laten hooren!

Wie het niet zoo „grootsch“ kan bereiken, werkt op eenvoudiger wijze mee tot bereiking van het doel! 'n Busje op onze Vereenigingstafel, een vriendelijke vraag op 'n verjaardag, het trouw opzlijgen van enkele centen of 'n stuiver is van even groote betekenis.“

Op de ons gestelde vraag, of ons blad hierbij helpen wilde, hebben we gaarne toestemmend geantwoord. Want al moeten onze jeugdbonden voorzichtig zijn, en niet voor alles en nog wat zich laten gebruiken, in een enthousiasme, dat zijn eigen draagwijde niet ziet, hier is van zoo iets geen sprake. Hier betreft het een werk op zichzelf, zonder dat verre consequenties behoeven voor de hand te liggen in de toekomst. We bevelen daarom gaarne deze actie aan. Het geld gelieve men te storten op giro 71470 ten name Penningmeesteres Bond van M.V. op G.G. in Nederland te Delft; deze giften zullen verantwoord worden.

De eerste gift is al binnen gekomen van een dame, die met belangstelling de actie volgt. De totale opbrengst wordt gebruikt voor den arbeid onder vrouwen en meisjes.

Ook in dezen hebben onze Meisjesverenigingen haar typisch vrouwelijk karakter weer aan den dag gelegd. Moge de Zending er van profiteren. Het werk onder vrouwen en meisjes is veelszins afzonderlijk georganiseerd in bepaalde missionaire centra; vandaar, dat deze afzonderlijke inzameling goede reden heeft.

K. S.

Een roman uit den tijd der Afscheiding.

„Brandende harten“, de geschiedenis van Maurits en Suze van Hall, door Gera Kraan-van den Burg. — J. H. Kok te Kampen.

Eenigen tijd geleden bespraken we in deze rubriek den laatsten roman van Arthur van Schendel, „De grauwe vogels“. En we kwamen tot de conclusie, dat de indruk, door dezen roman achtergelaten, wel een zeer sombere is. Na een lange reeks van rampen en onheilen, die den hoofdpersoon „buiten zijn schuld“, haast in een tonige regelmaat overkomen, is er aan het einde niet veel meer dan een schouderophalen. Een negati-

visme, dat uitloopt in den donkeren nacht van het ongelof.

En nu ligt hier weer een boek voor ons, dat het leven verhaalt van twee „grauwe vogels“. De vergelijking dringt zich aan ons op. Wel mag men ze grauwe vogels noemen, deze Maurits en Suze van Hall. Dit omvangrijke boek van 340 blz. is een relaas van twee korte levens, waarin het uitnemendste moeite en verdriet is.

Maar zie, wat gaat nu voor ons lichten het essentiële verschil tusschen de moderne literatuur die God niet aanvaardt in Christus, en onze eigen Christelijke literatuur! Zelden heb ik dit zoo sterk gevoeld als na de lezing van „Brandende harten“. Het is daarom met een gevoel van groote dankbaarheid, dat ik het boek bespreken ga.

We behoeven geen geschiedenis te hebben gestudeerd om te begrijpen, wat een enormen voorarbeid er is noodig geweest om dit boek te kunnen schrijven. Alleen al de technische zijde van dit werk dwingt onze bewondering af. Een historische roman is een zware opgave. Hoeveel kleinigheden, die de lezer achteloos voorbij gaat, zijn vrucht van nauwkeurig onderzoek. De schrijfster moet zich geheel ingeleefd hebben in alles, wat haar personen betreft. En dat mevrouw Kraan-van den Burg dit gekund heeft, bewijst hoe groot haar talent is.

Als Suze van Schermbeek, het zestienjarig dochtertje van den Utrechtschen notaris, zich verlooft met den acht jaar ouderen Maurits van Hall, zijn haar ouders daar wel mee ingenomen. Maar voor één ding moet de „ruim-denkende“ patriciër zijn dochter waarschuwen. Maurits is wat overstreng in zijn opvattingen. Zij moet door haar vroolijkheid dat maar wat zien te veranderen.

Het kind Suze, overstelpst door het aanzicht, bezint zich 's avonds in bed bij het eenige souvenir, dat ze pas van haar geliefde heeft. Het is een bijbeltje. Bij hun laatste ontmoeting heeft de jonge van Hall zijn eigen bijbeltje in de handen gestopt van dit kind-vrouwje, dat zoo'n groote aantrekkingskracht op hem heeft. Sterker dan alle andere dingen is in hem zijn bekeeringsdrang. Zelf is hij door God gegrepen, tijdens zijn verblijf in Den Bosch, waar hij ingekwartierd lag in de woelige dagen van 1830.

Hoe prachtig teekent de schrijfster ons de ontwikkeling in het geloofsleven van Suze Schermbeek. Heeft zij, nog meer dan aan Maurits, haar volle liefde aan deze figuur gegeven? Of komt het misschien, omdat zij in de uitbeelding van Suze vrijer was, minder gebonden aan historische feiten en schriftelijke nalatenschap?

Hoe langer hoe meer maken de figuren van Maurits en Suze zich los uit hun omgeving. En des te duidelijker komt hun beeld voor ons te staan. In de eerste hoofdstukken is het decor nog wel eens te overdadig, en bevat het details, die, hoe interessant overigens, gemist kunnen worden.

Het is of, met Suze's verlovings, de gelijkmatige gelukkige gang van haar leven voorgoed een eind neemt.

De cholera krijgt het land in zijn greep. In den huize Schermbeek vallen Chrisje en papa als slachtoffers aan deze vreeselijke ziekte.

Navrant en fel beschrijft mevrouw Kraan het sterven van het bloeiende jonge meisje. Geen weegbree, geen poeder van krefftsogen heeft meer kunnen baten. We lazzen dit gedeelte met ingehouden adem. Toen we uit onze geschiedenisboeken leerden, dat de cholera omstreeks 1833 ons land teisterde, hebben we er toen ook maar eenig idee van gehad, hoe het was?

Als er een nieuwe zomer aanbreekt, openbaart zich voor 't eerst de ziekte die Maurits sloopen zal: keelstering. Dan ziet Suze hoe broos haar geluk is.

Achttien jaar is ze als ze met Maurits als zijn vrouw naar Amsterdam trekt.

Het werk ligt op Maurits te wachten. Maar het zijn voor den jongen advocaat meest pro-deo-zaakjes; een ander trekt daar den neus voor op. Wie wil zich bemoeien met de netelige processen van de afgescheiden dominees?

Nóg gaat Maurits niet met de Scheiding mee. Maar heel zijn sympathie gaat uit naar het verdrukte groepje menschen, dat de pretentie voert de voortzetting te zijn van de oude Gereformeerde Kerk.

Op de redactievergaderingen van de Nederlandse Stemmen heeft zijn houding meermalen stormachtige tooneelen ten gevolge. Men moet, zoo meenen De Clercq, Koenen en Da Costa, toch wachten op een bijzonder teeken Gods eer men zich af wil scheiden van de Vaderlandsche Kerk?

Maurits voelt zich steeds meer getrokken naar Scholte en Budding, de voormannen der Afgescheidenen uit zijn omgeving. Het gaat hier tegen alle verstandelijke redeneering in. Zijn associatie met zijn broeder Floris zal hij moeten opgeven, de positie van het kantoor laat zoolets niet toe. Het is zooals Floris uitspreekt: „de naam Van Hall en... dat ras van volk passen niet bij elkaar“. Suze wordt zelfs even Floris' bondgenoot, als zij denkt aan haar kind van eenige maanden. Maar dit

wordt de donkerste tijd uit haar huwelijksleven, als zij niet meer naast Maurits staat.

In deze crisis breekt haar geloof ten volle door. Budding is het middel in Gods hand voor Suze, als hij in het Amsterdamsche grachtenhuis een bezoek brengt. Suze, wrokkend over haar man, denkt in zelfbeklag: voor hem bestond de wereld tegenwoordig uit processen, pleidooien en geschiedenissen.

Scherp observeert Budding, de zonderlinge afgezette dominee van Bekerke, zijn gastvrouw. Bij het heengaan buigt de jonge, mismaakte man zijn oudachtige, scherp gearceerde gezicht met den grooten neus naar Suze toe. „Het is bij U van binnen niet rustig, zuster Van Hall. Doe dien ban weg uit Uw leven“.

Suze en Maurits vinden elkaar terug. Ook voor Suze wordt het een zaak des geloofs zich te voegen bij de Gescheidenen.

Het beteekent voor hen beiden het verlies van zeer veel, wat het leven veraangenaamt. In Amsterdam is voor hen geen plaats meer. Ze moeten de wijk nemen naar Den Haag. Maurits treedt uit de redactie van de Stemmen. In Den Haag is nog geen Afgescheiden gemeente, geen vriendenkring wacht hen. Vereenzaming loert aan alle kanten. Zestien maanden na haar huwelijksdag verlaat Suze met de trekschuit Amsterdam. Ze draagt haar kind in de armen. Het tweede nieuwe leven groeit reeds in haar schoot.

Van nu af aan geven zij beiden, in volle overgave van hun brandende harten, zich geheel aan Gods zaak. En Maurits' zwakke krachten teeren snel op in dien dienst.

Het huis op de Veerkade wordt een vergaderplaats van de vervolgde gemeente, die bij het instutueeren uit negen leden bestaat. Geld en goed, aanzien en gezondheid offeren Suze en Maurits.

Op den avond dat hun derde kind geboren zal worden, krijgt Maurits den laatsten aanval van zijn ziekte. Den dag vóór zijn kind gedoopt wordt, sterft hij. Hij laat een vrouw en drie kinderen over aan de zorg van zijn Verbondsgod.

Zes jaar later volgt Suze hem, nog geen achten twintig jaar oud. De zes jaar dat zij Maurits overleefd heeft, zijn vol geweest van zorg om haar kinderen, van lichaamszwakte, van verdriet om verliezen van dierbare vrienden.

Grauwe vogels — maar op adelaarswieken stijgen hun zielen op naar Gods troon. Het bange lijden in deze wereld is voorbij getrokken als een schaduw. Boven alles uit straalt de barmhartige liefde Gods, Die Zijn kerk in stand houdt.

Wat is het groot, dat mevrouw Kraan juist deze stof voor haar boek gegrepen heeft. Zij gaf ons daarmee een boek van haast onovertroffen betekenis.

Een eeuw ligt tusschen ons en deze levens in. Het is nog maar eenige jaren geleden dat we het eeuwfeest der Afscheiding herdachten. We hebben toen veel gelezen en gehoord over de dagen van 1834. Maar nooit hebben we zoo gevoeld wat het beteekend heeft in het leven van ons voorgelacht, dan bij de lezing van dezen historischen roman.

Want juist het zuiver-historische geeft dit boek zoo'n zeggingskracht. De feiten en personen zijn niet opgepoetst, toen ze uit het archief te voorschijn kwamen. Eerlijk, op het meedoogenlooze af, geeft mevrouw Kraan ze ons. Geen nimbus van 't verleden omstraalt de hoofden van deze Scheidingsmannen.

Daar is de wonderlijke, rusteloze figuur van den stroeven Budding. Daar is Scholte, wiens motieven ook niet altijd even zuiver zijn. De kleine, nauwelijks geïnstitueerde gemeente in Den Haag wordt verscheurd door meenings- en richtingsverschillen. Fel staan deze menschen, die elkaars steun toch zoo broodnoodig hebben, vaak tegenover elkaar. Is het wonder, dat Suze, na een vurig woord van Scholte over den heiligen strijd die gestreden wordt, denkt: „de strijd met de broeders is de allerzwaarste, en die is niet altijd heilig“. We voelen wel zeer sterk, dat God, ook in die dagen, Zijn schatten in aarden vaten gaf. Hier is geen menschen-vereering mogelijk.

En we zijn hiërom vooral zoo blij met dit boek van mevrouw Kraan, omdat ze ons dit belangrijke stuk historie weer zoo zeer nabij brengt. Want wat is het gemis van historisch besef, vooral bij onze jongeren, vaak ontstellend groot. Wat wordt de band aan de geschiedenis soms weinig of in het geheel niet gevoeld door hen, die toch slechts twee of drie generaties af staan van de menschen der Scheiding.

In zuivere, klare zinnen ligt dit stuk leven voor ons. Groot is de verleiding om te citeeren. De schrijfster ontroert ons door haar scherpe visie, die ze vooral op Suze's leven heeft. In Maurits dringt ze minder diep. Maar wat geeft ze ons, ten opzichte van zijn figuur, prachtige stukken geschiedenis. We noemen alleen maar zijn pleidooi voor Scholte, in Utrecht, met den volksoploer, die jaar op volgt. Zijn pleidooien zijn ontroerende geloofsgetuigenissen. Is de schrijfster bang ge-

weest de romanisee in haar teek een gewon

Op den bruid, zoo „Schuilen door het ra die haastig keitje naar gon zich te van een ka ze hem wa hem geen sa

Wat een geluk, licht van den

Willen weest, M do en, zich houden. M stadium va hun derde

„Na Gro zich groot het opgef

zorgde he poeder kor ze langs, v uitstaken a hen met ee

teloos en Maurits, h En zij moe alleen

„Kunt g in de enza dat Hij on zouden zij gen en ber

Het zwaa lichamelijke kinderen r achterlaa zullen opv kinderen v

De klein een van h Floris van

Als hij te gekregen. Mautje tro

„Nog één het allerli Zijn slin

stukje vle kreunde, v Het dikk

op den gr schuwend bondenoor

„Pas op, De hond weg, zonde Suze wa

den. Ruw „Wat ze noot, noot Dit klein

die „de fat de Afsch

Dat mev leg en stu als „Brand

grote c boeken zo deze rich

We laze schrijfster heeft onge kopergeld

Toen m boek schr naar onze kopergeld

in edel m M.

UK EN S

In het v ken aan predikant, socialisme

Dr de dienstig st ten deele mate van

Het he krachtig en het ve

iwelijksleven,
n volle door
den voor Suze,
hthuis een
r haar man,
nd de wereld
n en geschei-

nderlinge af-
astvrouw. Bij
kte man zijn
cht met den
is bij U van
Doe dien ban

ug. Ook voor
i zich te voe-

et verlies van
am. In Am-
r. Ze moeten
rits treedt uit
Haag is nog
riendenkring
alle kanten.
sdag verlaat
e draagt haar
e leven groeit

zolle overgave
eel aan Gods
eeren snel op

een vergader-
e bij het insti-
en goed, aan-
n Maurits.
kind geboren
en aanval van
edoopt wordt,
drie kinderen
od.
og geen acht-
at zij Maurits
van zorg om
van verdriet

urwijken stij-
n. Het bange
okken als een
barmhartige
oudt.

aan juist deze
t. Zij gaf ons
etroffen betee-

eze levens in-
en dat we het
n. We hebben
de dagen van
voeld wat het
voorgeslacht,
hen roman.
geeft dit boek
personen zijn
chief te voor-
oogenlooze af-
nimbis van
n deze Schei-

ze figuur van
icholte, wiens
zijn. De kleine,
in Den Haag
en richtings-
n, die elkaars
a, vaak tegen-
a, na een vurig
strijd die ge-
t de broeders
altijd heilig?
d, ook in die
n gaf. Hier is

met dit boek
is dit belang-
nabij brengt
a besef, vooral
d groot. Wat
oms weinig of
hen, die toch
staan van de

uk leven voor
e citeren. De
scherpe visie,
ft. In Maurits
eft ze ons, ten
e stukken ge-
r zijn pleidooi
lksoploop, die
n ontroerende
ster bang ge-

weest de figuur van Maurits van Hall te ver-
romantiseeren en is zij daarom zoo sober gebleven
in haar teekening? Heel even zien we hem soms als
een gewonen, gelukkigen jongen man.

Op den morgen van haar trouwdag kijkt de
bruid, zooeven in statie gekleed, uit het raam.

„Schuifend achter de hooge vingerplant keek ze
door het raam naar beneden en zag daar Maurits,
die haastig rondliep, zonder doel. Hij miktte een
keetje naar den stam van de kale moerbeij, en be-
gon zich toen op te hijschen aan den lagen tak
van een kastanje. Lachend in zelfvertrouwen nam
ze hem waar: op dit oogenblik bestonden er voor
hem geen separatisten of procederende dominees”.

Wat een wereld van leed, maar toch ook van
geluk, ligt er tusschen dezen dag en den avond
van den dag, ruim drie jaar later.

Willem Groen van Prinsterer is op bezoek ge-
weest. Maurits en Suze moeten beiden moeite
doen, zich voor den bezoeker en elkaar goed te
houden. Maurits lijdt veel, hij is in het laatste
stadium van zijn ziekte. Suze voelt, dat ze aan
hun derde kind het leven zal gaan schenken.

Na Groen's vertrek hielden Suze en Maurits
zich groot voor elkaar, maar hij was de eerste, die
het opgaf. Suze liet kruiken leggen in bed en ver-
zorgde hem, zooals hij 'tgraag had. Alleen een
poeder kon hem nu slaap geven. De bedjes ging
ze langs, waar de kinderkopjes boven de dekens
uitstaken als crocusjes in een grasperk. Ze kuste
hen met een snik, en voelde zich gebroken; mach-
teloos en week. Als dit eens... voor 'tlaatst...
Maurits, half verdoofd, lag in benauwden slaap.
En zij moest gaan vechten om een menschenleven,
alleen.

„Kunt gij dan niet één uur...?“, had de Heiland
in de eenzaamheid van Zijn felste lijden gevraagd,
dat Hij onderging, opdat wij nooit meer alleen
zouden zijn. Dit weten troostte. Ze kon weer zor-
gen en beredderen”.

Het zwaarste voor deze geloofsheldin is niet het
lichamelijk afscheid, dat ze zes jaar later van haar
kinderen nemen moet. Maar ze weet dat ze hen
achterlaat bij menschen, die hen niet in haar geest
zullen opvoeden. De geestelijke toekomst van haar
kinderen weegt haar het zwaarst.

De kleine Mautje, het oudste kind, is tijdens
een van haar ziekte-aanvallen een poos bij oom
Floris van Hall geweest.

Als hij terug komt heeft hij een hondje van Oom
gekreken. Het dier kent allerlei kunstjes, die
Mautje trots voor zijn moeder demonstreert.

„Nog één kunstje, mama“, bedelde hij, „nu komt
het allerleukste!”

Zijn slimme oogjes glunderden. Weer liet hij een
stukje vleesch aan 't hondje zien, dat begeerig
kreunde, vochtig langs z'n bek.

Het dikke kinderhandje liet een stukje vleesch
op den grond vallen. Mautje's vinger ging waar-
schuwend omhoog. Gespitst stonden in trilling de
hondenoren.

„Pas op, 't is van Scholte!”

De hond draaide minachtend zijn kop af en liep
weg, zonder aan het vleesch te raken.

Suze was opgesprongen, verontwaardigd als zel-
den. Ruw pakte zij het kind beet.

„Wat zeg je? Wie leert je zooiets? Doe dat
nooit, nooit weer”.

Dit kleine voorval is tekenend voor de houding,
die „de fatsoenlijke man” van die dagen tegenover
de Afscheidenen veelal aannam.

Dat mevrouw Kraan—van den Burg, door aan-
leg en studierichting, in staat is geweest een boek
als „Brandende harten” te schrijven, moet ons tot
grootte dankbaarheid stemmen. We hebben zulke
boeken zoo broodnoodig, en we hopen dat zij in
deze richting zal blijven werken.

We lazen eens dat een recensent over een
schrijfster de volgende opmerking maakte: „Ze
heeft ongetwijfeld talent, maar geeft het uit in
kopergeld”.

Toen mevr. Kraan—van den Burg haar vorige
boek schreef, „Het huis de Gouden el”, heeft zij
naar onze meening haar talent uitgegeven in
kopergeld. In „Brandende harten” geeft ze het uit
in edel metaal van zeer hoog gehalte.

M.

GR. GILHUIS—SMITSKAMP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

„Kerk en Socialisme”.

V. (Slot.)

In het vorige artikel is eenige aandacht geschon-
ken aan de beschouwingen van den Sneeker
predikant, Dr H. de Vos, over den „zin van het
socialisme”.

Dr de Vos meende, dat „men (juist van gods-
dienstig standpunt uit) aan het socialisme slechts
ten deele verwijten kan”, dat „daarin in zoo hooge
mate van zelfverlossing gesproken moet worden”.

Het heeft namelijk, zegt hij, daarmede een
krachtig beroep op de activiteit, de daadkracht
en het verantwoordelijkheidsbesef van de arbeij-

ders zelf gedaan. „Het heeft”, aldus het betoog,
„zoodoende een massa in beweging gebracht, die
wel zeer traag, apathisch en ontaard was, en ook
niet anders kon zijn, en die massa geestelijk op
hooger peil gebracht. Godsdienstige menschen
mogen nog zoozeer ten slotte alles, en ook de
verlossing, van God verwachten, zij weten toch
ook, dat zij zelf moeten werken en zelf verant-
woordelijk zijn. Niemand minder dan Paulus heeft
gezegd: „Werk! uws zelfs zaligheid met vreezen
en beven”. Dat in het socialisme te veel verwacht
is van de menselijke inspanning, is wel ge-
bleken, maar was aanvankelijk noodig en heil-
zaam”.

Wij hebben opzettelijk dit gedeelte in zijn geheel
overgenomen. De tragiek van het socialisme komt
daarin treffend uit; eveneens de moeilijkheden,
waarvoor die socialistischen zich plaatsen, die een
synthese tusschen Christelijke religie en socialisme
bouwen willen.

Dr de Vos had reeds eerder (zie het vorige ar-
tikel) opgemerkt, dat het socialisme gekenmerkt
was door het geloof, dat „vooral de gang der
historische gebeurtenissen”, dus „aan het gebeu-
ren immanente krachten”, en „niet een transcen-
dente, een de wereld te bovengaande macht” de
verlossing brengen zal. Naast deze overtuiging:
een historisch determinisme, leefde het
geloof in de zelfverlossing.

Het Marxistisch geloof heeft deze twee motieven
noot met elkaar in overeenstemming kunnen
brengen: het eene sluit het andere uit. Wel is het
„beroep op de activiteit en daadkracht der arbeij-
ders zelf”, waarvan Dr de Vos spreekt, verklaar-
baar. Dit „moest” aan de beweging de bezieling
schenken, welke het deterministische, historisch-
materialisme op zichzelf nooit kon wekken. De
spanning, welke de verkondiging dezer leer teweeg-
gebracht had, vond zoo een uitweg.

Het spreekt echter vanzelf, dat deze prediking
van het geloof in de krachten van den mensch
diepe teleurstelling brengen moest. Zij heeft dat
altijd gedaan; hier kwam de ontgoocheling heel
spoedig. Die prediking miste elke basis; ernstige
conflicten konden daarom niet uitblijven; de ver-
breiding van de leer der zelfverlossing keerde zich
tegen het Marxisme zelf. En nog altijd wordt het
socialisme door die conflicten, welke het stelsel
hevig aantasten, beheerscht. Een figuur als
Gertrude Hermes heeft in haar boek: „Die
geestige Gestalt des marxistischen Arbeiters” (waar-
over we meerdere malen geschreven hebben) dit
door het marxisme zelf gevoede ziekteproces, op
ontroerende wijze beschreven. Dwaze vereering
der wetenschap, minachting van kostbaar geestel-
ijk bezit, overgave aan een oppervlakkige nuttig-
heidsethiek en zooveel ander kwaad is van de
prediking der zelfverlossing het gevolg geweest.
Vandaar de klacht, destijds in de „Socialistische
Gids”, dat het „verschil tusschen de innerlijke
geestesgesteldheid van vele menschen, en die,
welke noodig zal zijn om aan een, op broederzin
en makkerschap gegrondveste maatschappij de
noodige levenskracht te geven, nog wel zeer groot
is”. „Dit verschil”, gaat de klager verder, „zal
moeten verdwijnen, want, als de ont-
wikkeling van de maatschappelijke
verhoudingen ons tot een gemeen-
schappelijk bezit van de productie-
middelen zou brengen, zonder dat te-
gelijkertijd een, daaraan beantwoor-
dende, menselijke geestesgesteld-
heid zou ontstaan, zou dat heel erg
zijn”.

Die „geestesgesteldheid” kon en kan het marxis-
me nooit „bereiken”. Het ondermijnde de grond-
slagen van het geestelijk leven, en wil dat (nog)
niet erkennen.

Ook Dr de Vos niet, althans niet voldoende. De
in het begin aangehaalde zinnen, waarin een zekere
waardeering voor de door het socialisme ge-
predikte zelfverlossing tot uitdrukking gebracht
wordt, bewijzen, dat hij van den ernst der ge-
maakte fouten niet geheel doordrongen is. De
crisis, welke het socialisme thans doormaakt, vindt,
ook naar het oordeel van sommige zijner vertegen-
woordigers, haar oorzaak in zijn principiële ver-
keerde wereldbeschouwing. Het gaat niet aan, zoo-
als de Sneeker predikant doet, hier verontschuld-
gend te spreken, dat het socialisme „te veel”
van de menselijke inspanning verwacht heeft,
alsof het hier slechts een kwestie van (door de
omstandigheden geëischte) overdriving zou
zijn („aanvankelijk noodig en heilzaam”!).

Het socialisme sloot en sluit nog de gedachte aan
een Godsbestuur uit. Het historisch materialisme,
schrijft Gertrude Hermes in het zooeven genoemde
boek, zooals dat in het bewustzijn van den (marxis-
tischen) arbeider leeft, en het geloof aan een
Wereldregeerder zijn onverenigbare tegenstellin-
gen. Datzelfde geldt ook voor de leer zelf, dat
zelfde geldt ook voor de leer der zelfverlossing.
Evenals nu Rosenberg, hebben eveneens de ver-
tegenwoordigers der socialistische wereld- en
levensbeschouwing betoogd, dat de „Kerk met de
aarde niets te maken heeft”. „Wie in dit leven
meeleeft, zal kerkelijk leven en dagelijksch leven

moeten scheiden en daarna het eerste dooden: de
aarde heeft haar eigen wetten”; door kennis en
toepassing daarvan zal de mensch bereiken, wat
hij wil.

Wanneer Dr de Vos den nadruk gelegd had op
het principiële verschil tusschen de anthro-
pologie van het socialisme en die van het Christen-
dom, dan zou hij bewaard zijn gebleven voor het
oordeel, dat men „van godsdienstig standpunt uit”
het beroep van het socialisme op de menselijke
activiteit (ten deele) behoorde te billijken. En zeker
zou hij het dan niet gewaagd hebben deze uit-
spraak met een verwijzing naar het bekende woord
van Paulus (Filipp. 2:12) te motiveeren.

Waarom hier niet het „vervolg” van den aan-
gehaalden text geciteerd? „Want het is God,
die in u werkt beide het willen en het
werken, naar zijn welbehagen”? Waarom
niet gesproken over hetgeen voorafgaat: „...opdat
in den naam van Jezus zich zoude buigen alle
knie dergenen, die in den hemel en die op de
aarde zijn... en alle tong zoude belijden, dat Jezus
Christus de Heere is tot heerlijkheid Gods
des Vaders”.

Waarlijk, het zal toch aan een ieder duidelijk
zijn, dat het beroep op de „menselijke activiteit”
in de Heilige Schrift geheel verschilt van dat
van het socialisme. Want het eerste veronderstelt
de gehoorzaamheid aan God.

Het zou ons te ver voeren, de geheele beschou-
wing van Dr de Vos over den „zin van het socia-
lisme” te bespreken. Volstaan wij met de opmer-
king, dat de Sneeker predikant dikwijls niet tot
den eigenlijken zin doordringt. Zoo wanneer hij
„het brengen van het productie-apparaat aan de
gemeenschap” een poging noemt „om het econo-
misch lot zooveel mogelijk onschadelijk te maken,
dus (in de tegenwoordige terminologie) tot orde-
ning te komen”. Dat is geen socialisme!

Wij missen ook een behoorlijke uiteenzetting
over het principe van den klassenstrijd. Daarvoor
in de plaats een opmerking als deze: „Er is waar-
heid gelegen in de uitspraak van het beginsel-
program der S. D. A. P.: „Het proletariaat ver-
krijgt in en door den klassenstrijd... een zedelijke
verheffing... die... het... rijp maakt voor zijn
taak...”. Hoe is het mogelijk, dat iemand als
Dr de Vos zulk een oordeel durft neer te schrij-
ven. Het is in verschillende socialistische kringen
de klacht, dat de klassenstrijd het tegendeel van
zulk een verheffing gebracht heeft. Natuurlijk! Zie
Rusland, zie Frankrijk.

En wat te zeggen van de uitspraak dat „een
sterk zondebesef hun daadkracht (die
der arbeiders) zou hebben verlamd”, en „dat
zij daarom wel moesten gelooven in de
natuurlijke goedheid van den mensch”.
„Dat de godsdienst opium voor het volk was”,
laat Dr de Vos erop volgen, „bleek hun tenslotte (!)
maar al te duidelijk en sterkte hun besef, zichzelf
te moeten bevrijden”.

Het wordt al te pijnlijk! Is dat nu iemand, die
met de geestelijke problemen van dezen tijd
worstelt, die zulke dingen neerschrijft? Bij de be-
spreking van de brochure van Dr de Haas werd
reeds vastgesteld, dat er overeenkomst bestaat
tusschen het socialisme en het nationaal-socialisme.
De zooeven aangehaalde zinnen zouden uit een
van Rosenbergs geschriften kunnen genomen zijn.
Ook daar het oordeel, dat het zondebesef den
mensch terneerdrukt. Alsof er geen verlossing door
Christus tot een waarlijke vrijmaking en „waar-
lijke daadkracht” bestond! De Heidelberger Cate-
chismus geeft hier het afdoende antwoord.

Na al het voorgaande, zal het niet verwondering
wekken, dat het stuk over de „ontmoeting tus-
schen socialisme en de kerk” teleurstelt.

Wel verre van duidelijk gemaakt te hebben, dat
kerk en socialisme „elkaar noodig hebben in hun
strijd tegen vijandelijke machten en voor het be-
houd van allerlei waarden en tevens in hun arbeid
tot verwerkelijking dezer waarden in de tegen-
woordige wereld”, hebben zoowel het boekje van
Dr Horreüs de Haas als nu ook dat van Dr de Vos
ons geleerd, dat een overwinning van het socialisme
voor „de kerk” groote gevaren brengt, en wel van
dezelfde soort, als waarmede zij door de „vijande-
lijke machten” bedreigd wordt.

Met die opmerking bedoelen we allermint te
zeggen, dat vele socialistischen van den tegenwoor-
digen tijd niet een andere houding innemen tegen-
over de Christelijke religie dan hun voorgangers.
Maar wel, dat de geest, die het socialisme ook nu
nog leidt, bij zijn „ontwikkeling” herhaaldelijk met
de belijders van het Christendom in conflict moet
komen. En omgekeerd. Ondanks alle „goede be-
doelingen”, ondanks „diepere waardeering” voor
de Christelijke religie. Op het laatste „religieu-
socialistische congres” is door een der aanwezigen
nog duidelijk op de groote kloof tusschen „het
socialisme” en „de kerk” gewezen. De oorzaak
daarvan werd bij het socialisme gezocht, dat maar
al te dikwijls tegen de Christelijke beginselen
handelde.

Dr de Vos stelt vriendelijk den eisch, dat het
socialisme „zich in het bijzonder van de verschil-